

O B S A H.

Část první: LIDSKÁ ŘEČ.

- I. Pojem řeči - - - - - 3—9
 1. Pojem jazykozpytu 3. — 2. Pohled na vývoj linguistiky 3. — 3. Nynější úkoly jazykozpytu 4. — 4. Řeč jest činnost jen lidská 5. — 5. Řečí nejsou pudové projevy 5. — 6. Funkce smyslových orgánů při dorozumívání. Hmat 6. — 7. Význam zraku. Posunky 6. — 8. Význam sluchu pro řeč 7. — 9. Písmo 8. — 10. Vymezení pojmů řeč, jazyk, mluva 8.
- II. Řeč a myšlení - - - - - 9—13
 11. Pojmy a slova 9. — 12. Slovo s významem abstraktním přibývá 10. — 13. Myšlení bez slova 11. — 14.-15. Řeč a logika 11. — 16. Řeč je dílem celého člověka 13.
- III. Řeč a cit - - - - - 13—18
 17. Afektivní a intelektuální stránka řeči 13. — 18. Slova jako výrazy afektu 14. — 19. Vliv emocionálnosti na skladbu 15. — 20. Expresivnost v hláskové podobě 17.
- IV. Řeč a společnost - - - - - 18—49
 A. *Řeč je dílo společenské*: 21. Řeč má význačné rysy od života společenského i individuálního 18. — 22. Změny jazykové vycházejí od jednotlivců a šíří se nápodobou 21.
 B. *Dialekt*: 23. Mluva jednotlivce, rodiny, obce 23. — 24. Vznik nářečí 23. — 25. Jazykový zeměpis 24. — 26. Nářečí a jazyk 26.
 C. *Slang a argot*: 27. Mluvy stavovské. Typy slangu 26. — 28. Argot 28. — 29. Základní rysy slangu a argotu 30.
 D. *Rozdíly podle pohlaví, věku a společenského postavení*: 30. Mluva žen. Preciosky. Mluva matky 32. — 31. Dětská mluva 34. — 32. Rozdíly generační 36. — 33. Mluva zdvořilá a obyčejná 36.
 E. *Jazyk spisovný*: 34. Unifikační síly v řeči. Koině 37. — 35. Znak spisovného jazyka: Konservativnost 39. — 36. Normovanost. Jazyková správnost. Purismus 40. — 37. Mluva divadelní 42. — 38. Ortoepie 43. — 39. Jazyk hovorový 43. — 40. Národ a jazyk 44.
 F. *Jazyky světové*: 41. Diferenciace a unifikace 45. — 42. Světové jazyky v staré době 45. — 43. Angličtina. Francouzština 46. — 44. Umělé jazyky mezinárodní 47.
- V. Řeč a písmo - - - - - 49—59
 45. Význam písma 49. — 46. Vývoj abecedy: Latinka 50. — 47. Písmo řecké 51. — 48. Písmo foinické, sinajské, hieroglyfické a krétské 52. — 49. Tvůrci naší abecedy 53. — 50. Pořadí písmen v abecedě a jejich dnešní

jména 54. — 51. Písma odvozená z řecké alfabety, z písma semitského 55. — 52. Přehled vývoje písma 55. — 53. Písmo není věrným obrazem řeči 56. — 54. Vliv písma na výslovnost 57. — 55. Pravopis 57. — 56. Jak určovatí svědectví písma 58. — 57. Fonetické zápisy jazyků 58.

VI. Třídění jazyků - - - - - 59—68

58. Universálnost řeči 59. — 59. Pojem jazykového příbuzenství 60. — 60. Skupiny příbuzných jazyků 62. — 61. Prajazyk indoevropský 62. — 62. Obtíže třídění 63. — 63. Genealogické třídění jazyků 64. — 64. Klasifikace morfologická 66. — 65. Svazy jazyků 67.

Poznámky k části první - - - - - 69—77

Část druhá: MLUVENÍ.

I. Psychická stránka mluvení - - - - - 81—85

66. Mluvení a slyšení 81. — 67. Co se děje v duši při mluvení 81. — 68. Nervové dráhy a centra při mluvení 83. — 69. Akustické představy 83.

II. Mluvidla a artikulace - - - - - 85—88

70. Hlasivky 85. — 71. Resonanční dutiny nad hrtanem 86. — 72. Zvuky vdechové. Mlasky 86. — 73. Obecné poznámky k artikulaci 87. — 74. Artikulační base 88.

III. Hlásky - - - - - 89—97

75. Počet hlásek je veliký. Obtíže přepisu 89. — 76. Třídění hlásek 89. — 77. Tradiční názvy 91. — 78. Dělení samohlásek 92. — 79. Přehled hlásek. Hlásky retné 93. — 80. Hlásky článkované na zubech a na horní dásni 94. — 81. Článkování na tvrdém patře 95. — 82. Na měkkém patře 96. — 83. V hrtanu 97.

IV. Spojování hlásek - - - - - 98—104

84. Hlásky splývají. Dvojhlásky a trojhlásky. Hiát 98. — 85. Spodoba. Palatalisace. Přehláska 98. — 86. Disimilace 100. — 87. Metathese. Haplogie 101. — 88. Přejímové hlásky 102. — 89. Skupiny souhlásek. Jejich zjednodušování. Anaptyxe 102. — 90. Konec slov 103.

V. Slabika - - - - - 104—105

91. Význam členění řeči na slabiky 104. — 92. Charakteristika slabiky 104.

VI. Přízvuk - - - - - 105—109

93. Pojem přízvuku. Přízvuk volný a ustálený 105. — 94. Hláskové změny v slabikách přízvučných 106. — 95. Slabiky nepřízvučné 107. — 96. Změna přízvuku vlivem afektu 108. — 97. Přízvuk cizích slov 108. — 98. Přízvuk vedlejší. Enklitika, proklitika 109. — 99. Větný přízvuk 109.

VII. Tón	110—116
100. Fysiologické podmínky intonace	110. — 101. Význam slov se mění podle tónů (polytonie) 111. — 102. Obtíže grafického zaznamenávání 111. — 103. Studium mluvicího filmu, pokusná fonetika, díla hudební 112. — 104. Modulační odstíny vyjadřují fluktuaci citů 113. — 105. Upozorňování, volání, rozkazy, otázky 114. — 106. Věty vypovídací. Souvětí 114. — 107. Tón a melodie 115.
VIII. Kvantita	116—120
108. Dloužení souhlásek	116. — 109. Dloužení vokálů vlivem afektu 117. — 110. Poměr přízvuku a kvantity 117. — 111. Kvantita slabiky 118. — 112. Dlouhé vokály se liší od krátkých kvalitou 119. — 113. Délka souhlásek. Posiční délka 119. — 114. Délka vět a řeči vůbec 119.
IX. Rytmus	120—122
115. Mluvné taktly	120. — 116. Rytmičký spád češtiny je sestupný 121.
X. Pokusná fonetika	123—129
117. Pojem fonetiky, fonetika experimentální	123. — 118. Laryngoskopie. Endoskop, stroboskop 124. — 119. Umělé patro 125. — 120. Skiografie 125. — 121. Zapisovací přístroj 126. — 122. Čtení zápisů 128. — 123. Význam pokusné fonetiky 129.
XI. Zvukový rozbor řeči	130—133
124. Rutzovy typy tvoření hlasu	130. — 125. Sieversova „Schallanalyse“ 130. — 126. Rozbor věty z Tacitových Historií IV, 3 131. — 127. Význam zvukové analýsy 133.
Poznámky k části druhé	134—138

Část třetí: MLUVNICE.

Pojetí mluvnice	141—148
128. Tradiční soustava mluvnická	141. — 129. Forma a význam 142. — 130. Systém podle významu a funkce 143. — 131. Systém podle formy 144. — 132. Spojení slov (syntagma) 144. — 133. Věta a souvětí 145. — 134. Obtíže mluvnického systému 146. — 135. Druhy mluvnice 146. — 136. Stilistika 146. — 137. Slovník 147.
A. VĚTA	149—215
I. Pojem věty	149—151
138. Definice logická	149. — 139. Definice genetická; analýsa a syntéza 149. — 140. Výčet znaků věty 151.

II. Jednočlenná věta - - - - - 152—161

141. Její úplnost. V mluvě vzrušené 152. — 142. U dítěte 152. — 143. Věta interjekční 153. — 144. Rozdělení interjekcí 154. — 145. Vokativ 155. — 146. Věta jmenná 156. — 147. Infinitiv 157. — 148. Neosobná slovesa 158. — 149. Zdánlivý subjekt 158. — 150. Klasifikace impersonalií 159. — 151. Rozdíl v jejich množství 161.

III. Členěná věta - - - - - 162—192

a) *Podmět a přísudek* - - - - - 162—174

152. Dvojčlenlost. Subjekt a predikát 162. — 153. Thema a výpověď 163. — 154. Formy podmětu 164. — 155. Zájmenný podmět u slovesa 1. a 2. osoby 164. — 156. Subjekt k přísudku v 3. osobě 166. — 157. Pseudo-subjekt 166. — 158. Příklad slovesný 167. — 159. Příklad neslovesný 168. — 160. Kopula 169. — 161. Pojmový poměr subjektu a predikátu 170. — 162. Tvarová shoda (kongruence) 171. — 163. Shoda v čísle 171. — 164. Shoda v osobě 172. — 165. Shoda přísudkového jména 173. — 166. Shoda zájmenného podmětu s přísudkovým jménem 173. — 167. Vazba podle smyslu 173.

β) *Spojování slov ve větě* - - - - - 174—192

168. Syntagmata těsná a volná 174. — 169. Členy primární, sekundární a terciární 175. — 170. Adjektivum a sloveso jako členy sekundární 175. — 171. Členy syntagmat spojuje význam 177. — 172. Iuxtaoposice 178. — 173. Flexe. Pády. Synekretismus 179. — 174. Předložky 180. — 175. Analytické a syntetické tvary 182. — 176. Spojky 183. — 177. Atribut a aposice 183. — 178. Kongruence 184. — 179. Reke 186. — 180. Kongruence a reke vzhledem k trojdělení členů syntagmat 188. — 181. Slovosled 189. — 182. Přízvuk. Pausy. Modulace hlasu 190. — 183. Třídění těsných syntagmat 190. — 184. Třídění volných syntagmat 191.

IV. Třídění vět - - - - - 192—198

185. Druhy vět 192. — 186. Věty vypovídací 193. — 187. Věty zvolací 194. — 188. Věty rozkazovací 195. — 189. Věty přací 196. — 190. Věty tázací 196.

V. Spojování vět v souvětí - - - - - 198—215

191. Souřadnost a podřadnost 198. — 192. Vznik hypotaxe 200. — 193. Poměr vět je dán jejich smyslem 201. — 194. Modus obliquus 202. — 195. Posouvání časů 203. — 196. Posunutí gramatické osoby 204. — 197. Pořádek slov 205. — 198. Pořad vět. Výška hlasu. Korelativnost 206. — 199. Úspora slov a vět 206. — 200. Řeč přímá, nepřímá a polopřímá 207. — 201. Souřadná souvětí podle významu 209. — 202. Souřadná souvětí podle formy 211. — 203. Podřadná souvětí. Klasifikace podle formy 211. — 204. Podle obsahu 212. — 205. Podle závislosti 213.

B. SLOVO - - - - -	216—325
I. Pojem slova - - - - -	216—219
206. Fonetická kritéria 216. — 207. Nedílnost 217. — 208. Slovo jako útvar psychický 218. — 209. Rozmanitost formy 218. — 210. Morfém a séma 219.	
II. Části řeči - - - - -	220—224
211. Pojem kategorie slov 220. — 212. Tradiční „části řeči“ 220. — 213. Třídění slov podle významu 221. — 214. Podle formy 222. — 215. Podle funkce ve větě 223. — 216. Výsledek 224.	
α) Jména - - - - -	225—232
217. Společné významové rysy substantiv a adjektiv 225. — 218. Vztahy formální 225. — 219. Substantiva se stávají adjektivy 226. — 220. Adjektiva se mění v substantiva 227. — 221. Podstatná jména, jejich rozdělení 229. — 222. Přídavná jména 231.	
β) Zájmena - - - - -	232—242
223. Třídění zájmen 232. — 224. Osobní zájmena 233. — 225. Exklusivní a inkusivní plurál 233. — 226. Poznámky tvaroslovné 234. — 227. Zájmeno třetí osoby 234. — 228. Zájmeno zvrtné 235. — 229. Vzájemnost 236. — 230. Přívlastňovací zájmena 237. — 231. Ukazovací zájmena 239. — 232. Tázací a neurčitá zájmena 240. — 233. Vztažná zájmena 241. — 234. O zájmenech úhrnem 242.	
γ) Slovesa - - - - -	242—249
235. Pojem slovesa 242. — 236. Sloveso a jméno podstatné 243. — 237. Sloveso a adjektivum 244. — 238. Charakteristické znaky slovesa 245. — 239. Verbum infinitum. Příčestí 246. — 240. Podstatné jméno slovesné. Infinitiv 247. — 241. Supinum. Gerundium 248.	
δ) Partikule - - - - -	249—256
242. O částicích obecně 249. — 243. Příslovce 250. — 244. Záporová adverbia 251. — 245. Zesilování záporu 252. — 246. Spojování několika negací 252. — 247. Předložky 254. — 248. Spojky 255. — 249. Citoslovce 256.	
III. Kategorie morfémů - - - - -	257—308
250. Co je morfém 257.	
α) Číslo - - - - -	258—262
251. Pojem gramatického čísla 258. — 252. Singulár 259. — 253. Plurál 260. — 254. Duál 261. — 255. Triál, kvatrál 262.	
β) Rod jmen - - - - -	262—271
256. Třídění jmen podle vnější podoby věcí 262. — 257. Rod životný a neživotný 263. — 258. Rod mužský a ženský 265. — 259. Příčiny sexua-	

lisace 266. — 260. Synkretisování rodů 268. — 261. Mluvnické formy rodu 269. — 262. Rod osobní a neosobní 270.

γ) *Určenost* - - - - - 271—276

263. Pojem členu 271. — 264. Člen určitý a neurčitý, jejich původ 272. — 265. Člen se neklade 273. — 266. Typy členu neurčitého 273. — 267. Užití členu neurčitého 274. — 268. Rozšíření členů v jazycích 275. — 269. Určená deklinace adjektiv 275.

a) *Osoba* - - - - - 276—279

270. Pojem gramatické osoby 276. — 271. Pošnutí funkce u 1. osoby 276. — 272. Druhá osoba 277. — 273. Třetí osoba 278. — 274. Neurčitá osoba 278.

b) *Vid* - - - - - 279—288

275. Pojetí vidu; jeho morfologie 279. — 276. Vid nedokonavý 281. — 277. Vid určený a neurčený 282. — 278. Vid dokonavý 283. — 279. Formální výraz vidů 283. — 280. Perfektivování 284. — 281. Imperfektivace 285. — 282. Změna vidu při citovém vzrušení 287. — 283. Vid u jmených tvarů slovesných. Vztah vidů k časům 287.

c) *Čas* - - - - - 288—295

284. Pojem gramatických časů 288. — 285. Děje mimočasové (čas generický) 289. — 286. Přítomnost 290. — 287. Budoucnost 291. — 288. Minulost 293.

d) *Žpůsob* - - - - - 295—301

289. Modálnost a její vyjadřování 295. — 290. Indikativ 297. — 291. Vznik kondicionálních tvarů z indikativních 298. — 292. Imperativ 298. — 293. Konjunktiv 299.

e) *Rod sloves* - - - - - 301—308

294. Pojetí slovesného rodu 301. — 295. Zvratné sloveso, jeho funkce objektivní a recipoká 303. — 296. Reflexivní sloveso jako významová jednotka 303. — 297. Medium 304. — 298. Aktivum 305. — 299. Passivum 305.

IV. *Struktura slov* - - - - - 308—320

300. Kořen, kmen, affixy, koncovy 308. — 301. Determinativy a praeformanty 310. — 302. Suffixy přijímají od kmenů význam a hláskové prvky 310. — 303. Klasifikace suffixů 312. — 304. Zpětná derivace 312. — 305. Praefixy 312. — 306. Infixy 313. — 307. Koncovky 313. — 308. Střídání samohlásek. Změny souhlásek 314. — 309. Reduplikace 314. — 310. Skládání slov. Spřežky. Komposita 315. — 311. Komponent přechází v derivační suffix. Vznik flexe 317. — 312. O komponování slov úhrnem 318. — 313. Zkracování slov 319. — 314. Dvoučlennost slov. Závěr 319.

V. Význam slov - - - - - 320—325

315. Pojmenování věcí 320. — 316. Obecná představa. Pojem 321. — 317. Asociace s jinými představami 323. — 318. Citový přízvuk slova 324. — 319. Význam obecný a aktuální; význam etymologický. Autosémantika a synsémantika 324.

C. HLÁSKA - - - - - 326—331

320. Pojem fonému. Fonologie 326. — 321. Fonologické korelace 327. — 322. Třídění fonémů 327. — 323. Systémy vokalických fonémů. 328. — 324. Systémy konsonantních fonémů 330. — 325. Morfonémy 331.

Poznámky k části třetí - - - - - 332—344

Část čtvrtá: VÝVOJ JAZYKŮ.

Pojetí jazykové změny - - - - - 347—350

326. Mluvení je přetvořování jazyků 347. — 327. Indoevropský prajazyk. Konvergence jazykového vývoje 348. — 328. Pravidelnost vývoje 349. — 329. Co jest jazyková změna? 350.

I. Hláskové změny - - - - - 350—367

330. Z příčin artikulačních 350. — 331. Změny kombinační a spontánní 352. — 332. Pravidelnost 353. — 333. Bezvýmínečnost 353. — 334. Složitost motivů 354. — 335. Hláskové „zákony“ 355. — 336. Příčiny hláskových změn 356. — 337. Ulehčiti práci mluvčím. Vliv podnebí 356. — 338. Diskontinuita mluvy. Vliv mluvy dětské 357. — 339. Cizí vlivy 358. — 340. Analogie 359. — 341. Kontaminace. Lidová etymologie. Formy průtažné 360. — 342. Rýmování 361. — 343. Hyperurbanismus 361. — 344. Subtrakce 361. — 345. Vliv funkce 362. — 346. Vliv významu: izolovaná slova, ustrnování 363. — 347. Vliv afektu 364. — 348. Vliv tabu 365. — 349. Slovní hříčky 366. — 350. Hláskové změny s hlediska fonologie 367.

II. Změny tvarové - - - - - 368—376

351. Tvary se mění z příčin hláskoslovných 368. — 352. Vyrovnávání forem 369. — 353. Analogie v mluvě dětí 369. — 354. Analogie tvarů téhož slova 370. — 355. Analogie forem různých slov 370. — 356. Analogie vlivem významu 371. — 357. Proces analogie 372. — 358. Kontaminace slov. Slovní hříčky 373. — 359. Expresivnost 373. — 360. Grammatikalizace 374. — 361. Cizí suffixy a praefixy 374. — 362. Cizí vliv na flexi 375. — 363. Přejímání mluvnických nástrojů. Cizí flexe u slov přejatých 376.

III. Syntaktické změny - - - - - 377—383

364. Skladba jazyků se mění 377. — 365. Atrakce 377. — 366. Analogie syntaktická 378. — 367. Kontaminace vazeb 379. — 368. Subtrakce 380. — 369. Expresivnost 380. — 370. Cizí vlivy na skladbu 381.

IV. Změny lexikální - - - - - 383—398

371. Slova zanikají a nová se objevují 383. — 372. Zánik slov z příčin kulturních 384. — 373. Zánik synonym 384. — 374. Vliv homonymie 385. — 375. Vliv eufemismu (tabu) 386. — 376. Vliv vnější podoby slov 387. — 377. V zánik nových slov derivací a komponováním 388. — 378. Pojmenování nových věcí 388. — 379. Nové tvoření. Umělá slova 389. — 380. Přejímání slov. Archaismy 389. — 381. Provincialismy 390. — 382. Slova ze slangu a argotu 390. — 383. Slova cizí. Historické a kulturní příčiny přejímání slov. 391. — 384. Typy výpůjček 392. — 385. Cizí slova přicházejí s věcmi 393. — 386. Psychické důvody 394. — 387. Které kategorie slov se vypůjčují 394. — 388. Doba převzetí 394. — 389. Dvojití přejetí. Cizí slovo s překladem. Komponenty ze dvou jazyků 395. — 390. Zpětné přejímání 395. — 391. Přízpůsobení formou. Nový význam 395. — 392. Výpůjčkové překlady (kalky) 396. — 393. Míra výpůjček 396. — 394. Míšení jazyků po stránce lexikální 397. — 395. Míšení evropských jazyků s jazyky necivilisovaných domorodců 398. — 396. Onomasiologie 398.

V. Změny významu - - - - - 399—406

397. Význam není jednotný 399. — 398. Pojetí významové změny 400. — 399. Mluvnické příčiny změn. Syntagmatický vztah 400. — 400. Hlásková podoba. Sémantické kalky. Dublety 401. — 401. Psychické příčiny. Metafora 401. — 402. Eufemismus, dysfemismus. Emocionální změny 403. — 403. Sociální příčiny 404. — 404. Kulturně historické příčiny 405. 405. Pokrok ve vývoji jazyků? 406.

Poznámky k části čtvrté - - - - - 408—414

Rejstřík věcný - - - - - 415—425